

**Karmacsi Zoltán – Márku Anita – Máté Réka (szerk.): A határ  
mint konvergáló és divergáló tényező a nyelvben**

**Tanulmányok a 21. Élőnyelvi Konferenciáról**

(Törökbálint: Termini Egyesület, 2022. 290. p.)

Az Élőnyelvi Konferenciák előadásainak írott változataiból megjelenő kötetek rendszerint nagyszerű összefoglalói a magyar szociolingvisztikai kutatások aktuális kérdésköreinek, legújabb kutatási vonalainak, eredményeinek. A 21. alkalommal megrendezett kétnapos tanácskozás anyagaiból válogatott kötetről is elmondható mindez. Bár nem szokványos módon zajlott a konferencia, s nem szokványos kiadványról, kiadványokról beszélhetünk a tanulmányok megjelentetése kapcsán sem.

A 21. Élőnyelvi Konferencia (a koronavírus járvány miatt) egy év csúszással, 2021. november 4–5. között került megrendezésre a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszéke által hibrid formában. A szakmai tanácskozáson 13 országból több mint 70 előadó vett részt különböző formában – jelenléti formában a beregszászi intézmény épületében, illetve az online térben – igencsak színes tematikájú előadásokkal. A szerkesztők az *Előszó*-ban (7–11) leírják, hogy 40 tanulmány érkezett be, melyek közül a lektorálás után 35 írás jelent meg nyomtatásban és digitális formában. A dolgozatok nem egy kötetben kaptak helyet. A témakörök reprezentativitására törekedve 19 írás az *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica* 2022-es évfolyamának első két számában jelent meg (<https://aab-philologica.kmf.uz.ua/aabp/issue/archive>), míg 17 dolgozat *A határ mint konvergáló és divergáló tényező a nyelvben* című konferenciakötetbe került. A folyóiratban megjelent 17 tanulmány ismertetését Dudics Lakatos írta, és az *Anyanyelv-pedagógia* 2023/1. számában jelent meg. Mind a folyóirat számait, mind a kötetet lapozva ízelítőt kapunk a nagy múltú konferencia sokszínűségéről.

*A határ mint konvergáló és divergáló tényező a nyelvben* című gyűjtemény a szerzők szerinti ábécérendben közli az írásokat, viszont tematikailag is érdemes áttekinteni azokat. Izgalmas írások mutatják be a részvételi szociolingvisztika lényegét, jelentőségét, a civilek szerepét, lehetőségeit a nyelvi tudat alakításában. Foglalkoznak a szerzők a nyelvjárások vizsgálatának újszerű megközelítéseivel, a kétnyelvű közösségek tanulmányozásával, az adatbázisokban rejlő kutatási lehetőségekkel. Olvashatunk a magyar mint idegen nyelv oktatásával, többnyelvű környezetben használt terminusokkal, egy- és kétnyelvű gyermekek nyelvhasználati különbségeivel és a nyelvi tájképpel foglalkozó írásokat is.

A Barabás Blanka, Bartha Csilla, Bodó Csanád, Fazakas Noémi, Heltai János Imre, Gáspár Judit, Jánk István, Lajos Veronika, Molnár Csikós László, Schmidt Ildikó, Szabó Gergely és Vukov Raffai Éva alkotta szerzői csapat *Hol vannak a kutatás határai? Világkávészó a részvételi szociolingvisztikáról* című tanulmánya arról az újszerű eseményről, és annak eredményeiről számol be, melynek során a

konferencia résztvevői 5 asztalnál „helyet foglalva” vitatták meg a részvételi kutatásban rejlő lehetőségeket, s fogalmazták meg az ezzel kapcsolatos felvetéseiket. Így a szerzők írásukban a rendezvény résztvevőinek aktuális véleményét, észrevételeit, az „együttgondolkodás” eredményeit foglalták össze (12–26). Szintén a részvételiség jelentőségével, a szociolingvisztikai kutatásokban való alkalmazhatóságával foglalkozik Bodó Csanád, Fazakas Noémi és Lajos Veronika írása (*Részvételi szociolingvisztika*) (68–81). Leszögezik, hogy a feladat az, „hogy a résztvevők eltérő nyelvi szakértelme kritikus, reflektív és felelősségteljes részvételen alapuló közös szociolingvisztikai tudássá váljék a kutatásban és azon túl” (77). Kocsis Zsuzsanna, Krizsai Fruzsina, Szabó Gergely, Bodó Csanád, Vargha Fruzsina Sára *Civilek a nyelv térbeli változatosságáról szóló tudás létrehozásában* címmel a Civil Dialektológia című projektet mutatták be a hozzájárulás, a bevonás és a kölcsönösség ismérvei mentén (101–118). A munkacsoport tagjai egy olyan adatbázis létrehozásán dolgoznak, mely a nyelvjárásokkal kapcsolatos internetes tartalmakat gyűjti össze, s teszi hozzáférhetővé az érdeklődő kutatók és civilek számára.

Három tanulmány került a kötetbe a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózathoz kapcsolódóan. Benő Attila *Magyar nyelvváltozatok a Kárpát-medencében. A nyelvi határtalanítás eredményei és további feladatai* címmel a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat két évtizedes munkájának eredményeit vázolja megállapítja, hogy az a magyar nyelvvel kapcsolatos szemléletváltás mellett a lexikológia, a szociolingvisztika és a kontaktológia kutatási eredményeit is gazdagította (27–51). Kolláth Anna *A Termini-szótár muravidéki korpusza és az iskola nyelve* című tanulmányában a Termini szótár anyaga alapján az oktatás és a nevelés fogalomkörébe tartozó muravidéki kölcsönszókat mutatja be (119–132). Kiemeli, hogy a Termini-szótár „lehetővé tesz egy olyan magyar–magyar kommunikációt, amire a korábbiakban nem volt lehetőség” (129). Hiszen nemcsak a határon túli magyar találhatja meg a keresett standard megfelelőjét egy kifejezésnek, hanem fordítva is működik a keresés. Lehocki-Samardžić Anna és Szoták Szilvia (*Oktatási terminusok és oktatási rendszerek: avagy mi konvergál, és mi divergál?*) ennek az adatbázisnak a horvátországi és ausztriai oktatási terminusait elemzi a két ország oktatási rendszerének viszonylatában (133–142).

Borbély Anna *Szociolingvisztikai differenciáció: társalgás a magyar–román határ két oldalán élő beszélők között* című írásában egy 1995-ös rögzített kétnyelvű (magyar–román) interjú többszemponútú elemzését tárja elénk, melynek során magyarországi és romániai román beszélők (adatközlő, terepmunkás) alkalmazott stratégiáit elemzi, rámutatva a meglévő gyűjtött anyagok újraelemzési lehetőségeire (82–100).

Schmidt Ildikó *Kétnyelvű gyermekek beszéde mint az élőnyelv egy változata* címmel két nyelvi korpusz adatain keresztül veti össze egynyelvű és kétnyelvű gyermekek nyelvhasználati jellemzőit (143–152). Eredményei a magyarnyelv-tanításban is jól hasznosíthatóak. Vermeki Boglárka (*Élőnyelvi korpuszinformált*

*tananyagok a MID oktatásában*) az előnyelvi korpuszinformált tananyagok előnyeit, jellemzőit mutatja be tanulmányában, kiemelve azoknak a magyar mint idegen nyelv tanításában való hasznosíthatóságát (254–268).

Sinkovics Balázs *A szegedi beszéd és változatai a SZÖSZI-ben* című tanulmányában a szegedi beszéd és az azon belüli változatok meghatározását, megítélését vizsgálja (153–162). Kiemeli, hogy bár az adatközlők a szegedi beszéden az *ö*-zést értik, de elkülönítenek egy falusias, parasztosnak nevezett változatot, melyet az idősebb korosztályhoz és a kevésbé iskolázott személyekhez kapcsolnak. Szabó T. Annamária Ulla (*Szubstandard változatok származásnyelvi beszélők nyelvi repertoárjában*) a Franciaországban élő magyar–francia kétnyelvű beszélők körében végzett kutatási eredményeit mutatja be (163–178). Többek között arra is választ keres, hogy mely nyelvi szinteken fordulnak elő leginkább a nem köznyelvi jelenségek, illetve hogy kettősnyelvű kétnyelvűek-e a vizsgálat résztvevői. Utóbbi kapcsán megállapítja, hogy a vizsgált közösségben nincs szó szituatív kettősnyelvűségről, hiszen a bizonyos regiszterekben meglévő nyelvi hiány miatt a formálisabb szituációkban a francia nyelvre váltanak az adatközlők, így esetükben szituatív és tematikus kétnyelvűségről beszélhetünk. Tuska Tünde (*A szlovák irodalmi nyelv és a csabai szlovák nyelvjárás viszonya a Čabiansky kalendár cikkeinek tükrében*) a csabai szlovákok egyik legfontosabb kulturális kódja, a Čabiansky kalendár alapján tanulmányozza a szlovák irodalmi nyelv és a nyelvjárás viszonyát (198–221). Vargha Fruzsina Sára *Vélt határok és valós törésvonalak a nyelvjárási kontinuumban* című dolgozatának fő kérdése „hogyan beszélhetünk-e valós törésvonalakról a magyar nyelvterületen belül, illetve milyen módszereink lehetnek arra, hogy nyelvi törésvonalakat határozzunk meg” (232). Megállapítja, hogy a valós törésvonalak ritkák, s leginkább a kontinuum-jelleg jellemzi a nyelvjáróterületek közötti különbségeket (232–253).

Varga Éva Katalin, Márton Emese, Indig Balázs, Sárközi-Lindner Zsófia, Palkó Gábor *A koronavírus-járvány terminológiájának korpuszalapú vizsgálata erdélyi és anyaországi hírportálok alapján* című írásából kiderül, hogy a pandémia terminológiájában, a magyarországihoz hasonlóan, az erdélyi regionális szaknyelvben is a globális angol nyelvi hatás érvényesült leginkább (222–231). Biró Enikő (*Kisvállalkozások online nyelvitájképe: kétnyelvűség, többnyelvűség a piacon*) egy magyar többségű romániai kisváros vállalkozásainak online közösségi médiában való megjelenéseit elemzi (52–67). Megállapítja, hogy az online térben kevésbé érvényesülnek a hatalmi erőviszonyok: az egyéni és a piaci érdekek a meghatározóak a nyelv választás kapcsán.

Vörös Ferenc írásában a hitélet szerepéről értekezik a magyar nyelv kapcsán, kiemelve a felsőöri terület példáját (269–286). „Ezekben a beszélőközösségekben sokak számára ez a nyelvhasználati szintér jelenti az utolsó bástyát, különösen akkor, ha szűkebb környezetükkel, családtagjaikkal sincs módjuk anyanyelvükön kommunikálni” (269).

Szamborovszkyné Nagy Ibolya (*Elválasztó határ, hajlékony és átalakuló nyelv. Magyar reformátusok szláv nyelvi közegben 1944 után*) történészként levéltári anyagok alapján mutatja be, hogy 1944 után a kárpátaljai református közösség körében okozott-e nehézséget az anyanyelvi adminisztrációtól való elválás, az új szláv nyelvű hatalommal való kapcsolatfelvétel (179–197).

A 21. Élőnyelvi Konferencia 17 előadását tartalmazó kötet valóban ízelítőt ad a magyar nyelvterületet érintő szociolingvisztikai kutatások sokszínűségéből. Az írások által nyomon követhető az a folyamatos változás, nyitottság, tolerancia, mely a tudományterület jellemzője. A bemutatott vizsgálatok mindegyike a közösség számára hasznosítható eredményekre törekszik. A kötet elektronikus formában elérhető a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont weboldalán is ([https://hodinkaintezet.uz.ua/wp-content/uploads/2023/03/21\\_EK\\_kotet\\_2023\\_03\\_15-1.pdf](https://hodinkaintezet.uz.ua/wp-content/uploads/2023/03/21_EK_kotet_2023_03_15-1.pdf)).

DUDICS LAKATOS KATALIN  
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola  
dudics.katalin@kmf.org.ua